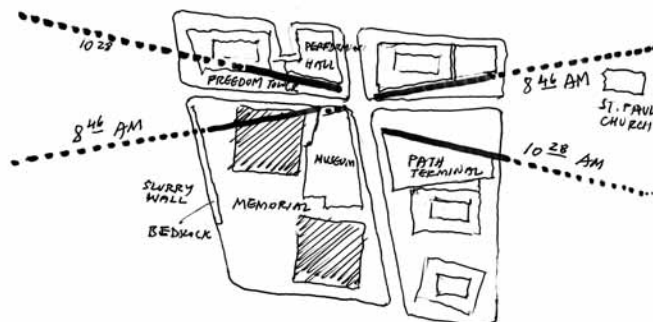
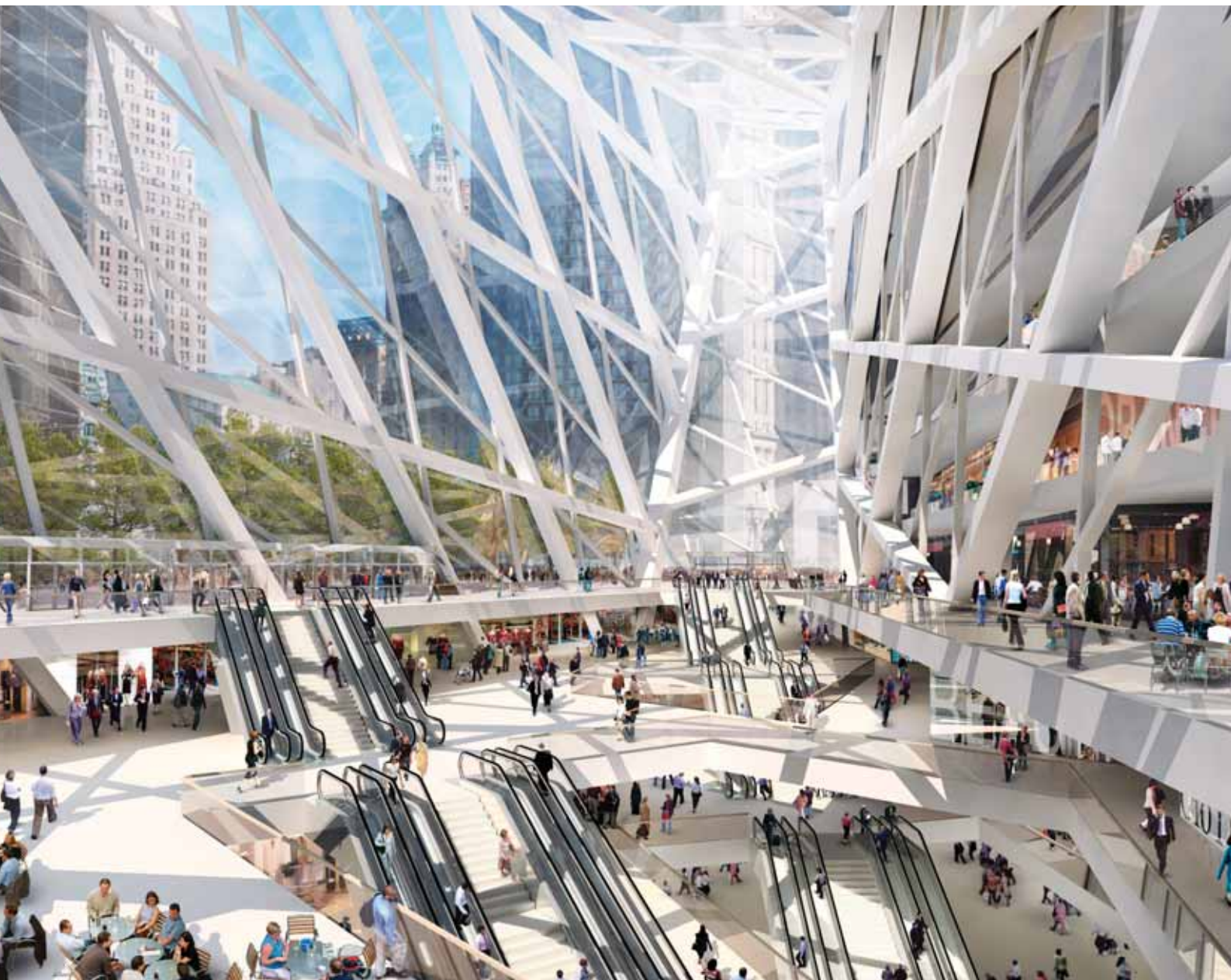

Světové obchodní centrum. Vertikální rozložení s podzemní infrastrukturou.

Rendering zástavby Světového obchodního centra.

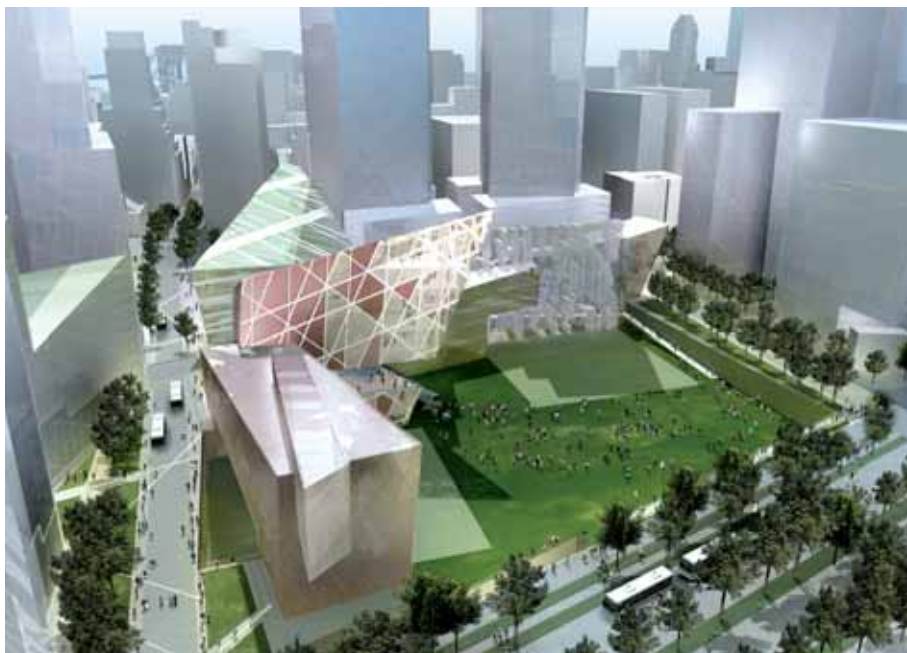
Skica zástavby Světového obchodního centra s vyznačenou Výšecí světla.

Zástavba Světového obchodního centra. Pohled na terminál regionální dráhy PATH na Dolním Manhattanu.

*Zástavba Světového obchodního centra.
Rendering náměstí September 11 Plaza, východní pohled.
Rendering centra dramatických umění na rohu Greenwich Street a Fulton Street.*

*Zástavba Světového obchodního centra.
Rendering navrhovaného památníku a kulturních budov.
Rendering vstupu do muzea s milánskou stěnou v pozadí.*

Prohlédněte si tvář na portrétu. Pohleďte na ty uštvané oči. Povědí vám všechno, co budete schopni unést. Tohle byl Felix Nussbaum. Kdysi byl pokládán za významného malíře; v roce 1933 získal prestižní německou cenu a stipendium ke studiu v Římě. Byl však, jak tu vidíte, Žid. Uvěznili ho, on ale utekl. Mnoho let oné absurdní epochy se skrýval ve stísněném podkroví v Bruselu a maloval tam autoportréty, které výmluvně vypovídají o tom, co se s ním i celým světem dělo.

„Pokud najdete mé obrazy,“ napsal, „pokládejte je za zprávy vhozené v láhvi do oceánu.“

Doufal, že přežije. Prozradil jej však pach terpentýnu a barev a soused jej udal gestapu. Nussbaum a jeho žena Felka Plateková, rovněž malířka, nakonec skončili v deportačním vlaku, který je odvezl do Osvětimi. Zpátky se už nevrátili.

Felix Nussbaum zůstal na dlouhou dobu zapomenut. Dokonce i jeho jméno bylo vymazáno. V posledních letech války byl ze všech jeho obrazů odstraněn podpis a díla byla prodána jako anonymní.

Když moji němečtí zadavatelé viděli, že chodba, kterou jsem navrhl, je široká necelé dva metry, snažili se mě zastavit. „Nemůžete do veřejné budovy umístit tak úzký prostor,“ namítali. „Bude to muzeum. Lidé musí mít možnost se volně pohybovat.“ Ale přesně takové to bylo, namítal jsem. V tomto muzeu přece vůbec nejde o svobodu pohybu; naopak, jde tu o zážitek stísněnosti.

Nazval jsem projekt „Museum Without Exit“, Muzeum bez východu, protože pro Felixe Nussbauma neexistoval z holocaustu žádný východ.

*Muzeum Felixe Nussbauma,
Osnabrück. Letecký snímek.*

*Muzeum Felixe Nussbauma.
Hlavní vchod. Před budovou kvetou
Nussbaumovy oblíbené květiny.*

*Pohled z nádvoří.
< Noční pohled.*

Každému je jasné, že čím více peněz je k dispozici, tím snadněji se staví. Této výhody se mi však dostalo jen zřídka. Původní rozpočet na stavbu muzea v Manchesteru obnášel padesát milionů dolarů. Když jsme však získali zakázku a začali rozkreslovat plány budovy, nově zvolená Labour Party přesunula prostředky určené na financování kulturních institucí na jiné projekty.

Stavba muzea byla ohrožena, protože se její rozpočet snížil na polovinu. „Za ty peníze to nejde postavit – musíme vyhodit všechno, co jsme dosud udělali,“ radili mi kolegové i jiní architekti. Ale já už byl stavbou příliš zaujat, abych se jí vzdal, a rozhodl jsem se přijmout omezení rozpočtu jako další z výzev.

Jednoho ponurého dne jsem se sešel s ředitelem muzea, předsedou správní rady a členy zastupitelstva městské části v Traffordu. Moc o tu budovu stáli a byli zdrceni finanční ranou, která projekt postihla. Očekávali, že jim oznámím, že se sníženým rozpočtem nevyjdu. Místo toho jsem jim však řekl, že najdu způsob, jak projekt předělat a realizovat, protože věřím v jeho poslání. Během následujících čtyř vyčerpávajících týdnů usilovné práce jsem změnil materiály, pozměnil strukturu, oprostil projekt od všeho, co bylo postradatelné, zjednodušil stavební techniky, a to vše, aniž bych musel sahat ke kompromisům a obětovat výchozí myšlenku a význam Úlomků.

Královské muzeum válek – Sever. Původní koncepční skica.

Královské muzeum válek – Sever. Pohled z loďního kanálu.